

Stručni rad

KAKO ZAINTERESIRATI UČENIKE ZA ČITANJE OBAVEZNE LEKTIRE

Vesna Penec, prof. slovenskoga jezika
Osnovna škola Gorica Velenje

Sažetak

Cilj je članka predstaviti obrađivanje knjige Đurđice Lovra Kuhara – Prežihovog Voranca u sklopu lektire u 7. razredu. Obavezna lektira važan je oblik razvijanja čitalačkih navika i znači učenikovo samostalno čitanje književnog djela izvan škole. Izbor knjiga nadopuna je operativnih ciljeva i sadržaja iz nastavnog plana i programa za predmet slovenski jezik, u okviru kojih učenici produbljeno upoznaju umjetnost riječi, estetske izražajne mogućnosti i osvješćuju značenje i ulogu književnih djela u prošlosti i sadašnjosti. Učitelji se na svim stupnjevima obrazovanja susreću s time kako mladima predstaviti i približiti čitanje kao zanimljivu i istovremeno poučnu aktivnost. Čitanje knjiženih djela opada sa starošću učenika, stoga je važno kod mladih čitatelja, birajući tekstove koji im se sviđaju i koristeći odgovarajuće usmjerenu metodičku pripremu, stvoriti ugodne okolnosti čitanja u okviru kojih će se planski uz doživljavanje čitanja kao nečeg ugodnog razvijati unutarnja motivacija učenika kako bi to pozitivno iskustvo još više puta ponovio. Međupredmetno osmišljenim aktivnostima obrađivanja autobiografskih crtica o djetinjstvu koruškog pisca iz 1. polovice 20. stoljeća učenici su upoznali slovenskoga autora, njegovu ulogu u razvoju slovenskoga jezika i književnosti te su se lakše uživjeli u književne likove, razumjeli opisane udaljene povijesne prilike i pokušali aktualizirati motive pojedinačnih priča.

Ključne riječi: nastava književnosti, obavezna lektira, metoda dugog čitanja, međupredmetno povezivanje

1. Nastava književnosti

Temeljni općeobrazovni predmet u osnovnoj školi u RS Sloveniji jest slovenski jezik kao prvi, odnosno materinski jezik za većinu učenika i učenica te kao drugi jezik, odnosno jezik okoline za sve ostale. Učenici i učenice pri njemu se osposobljavaju za djelotvorno govorno i pisano sporazumijevanje na slovenskome jeziku, osobito u njegovu književnom rodu, razvijaju svijest o značenju materinskoga i slovenskoga jezika, o slovenskome jeziku kao državnome i službenome jeziku, o njegovu položaju u Europskoj uniji te o njegovoj izražajnoj razvijenosti na svim područjima privatnoga i javnoga života [1]. Ciljevi predmeta tako se ostvaruju pomoću nastave jezika i književnosti u okviru svih aktivnosti sporazumijevanja: razgovaranja, dopisivanja, slušanja, čitanja, govorenja i pisanja.

Prihvatanjem, razumijevanjem, doživljavanjem i vrednovanjem književnih djela učenici stječu književno znanje i također razvijaju doživljajnu, maštovitu i intelektualnu sposobnost te sposobnost stvaralačkog vrednovanja. Postavljanje teksta u vremenski i kulturni kontekst te znanje povijesti književnosti omogućuju im dublje doživljavanje, razumijevanje i vrednovanje književnih djela. Literarno-estetski doživljaj, poduprt znanjem povijesti književnosti, omogućuje produbljeno upoznavanje umjetnosti riječi i estetskih izražajnih mogućnosti, povećava užitak uz slušanje, odnosno čitanje i pridonosi k razvijanju pozitivnog odnosa prema umjetnosti riječi i znanju o značenju i ulozi književnih djela u prošlosti i sadašnjosti, prema slušanju, odnosno čitanju književnih djela, prema stvaralaštvu i prema (samo)izražavanju u medijima [1].

Nastava književnosti je, kao i svaka nastava, odgojno-obrazovni proces. Pri tome se komunikacija odvija između tri glavna sudionika, odnosno čimbenika nastave književnosti – između književnosti, učenika i učitelja – koju svaki na svoj način zajedno oblikuju pomoću svojih značajki [6]. Odnos učenika prema književnosti u školi i kasnije nakon završenog školovanja često ovisi o učitelju koji jača motivaciju za čitanje i stvara pozitivan odnos prema čitanju.

Ulogu učitelja književnosti, odnosno njegova znanja, Krakar Vogel (44) sažme u sljedeća primjenjiva načela:

1. Učitelj mora biti sveučilišno obrazovan poznavatelj književnosti i znanosti o njoj, kvalificiran čitatelj, sposoban da samostalno stručno-kritično obrazlaže književna djela i pojedinac s razvijenom čitalačkom i književnom kulturom.
2. Da bi učitelj uspješno i stvaralačko podučavao, mora poznavati nastavu i organiziran proces učenikova aktivnog saznavanja i strategije pedagoške komunikacije, pripremati se za nastavu i imati pozitivan odnos prema svome radu.
3. Učitelj mora znati čimbenike, ciljeve, metode i sadržaje nastave književnosti u teoriji i biti osposobljen za nadgrađivanje nastavnih ciljeva razvijanjem ključnih sposobnosti učenika.
4. Svoje znanje mora u praksi promišljeno upotrebljavati, kritički promatrati sebe i svoje kolege te brinuti o profesionalnom razvoju.

2. Obvezna lektira

Današnje vrijeme i potreba djece da sudjeluju u različitim aktivnostima izvan škole, pa i na račun čitanja, diktiraju nam da se moramo na nastavu književnosti temeljito pripremiti pomoću odgovarajuće pripreme čitalačkog događaja, motivirati učenike i približiti im književnoumjetnička djela i djela u ostalim stilovima. Na taj način možemo razvijati pozitivan odnos prema čitanju. Uključujemo zanimanje za čitanje, želje pri izboru književnog žanra i prilikom provjeravanja znanja upotrebljavamo različite metode, pri izboru tekstova uvažavamo da su primjerena starosti i razvojnom stupnju, usmjeravamo ih da razmišljaju i oblikuju vlastito mišljenje uz pravi čitalački odgoj koji oblikujemo na nastavi [4].

Dodatak k obrađivanju književnosti u školi trebala bi biti i lektira, koja znači učenikovo samostalno čitanje književnoga djela izvan škole (kod kuće). Obično je izbor knjiga takav da se slaže s izborom tema, razdoblja, autora u nastavnome planu i programu, odnosno nadopunjava ih, a istovremeno treba uvažavati i da su čitateljima zanimljive [3].

Mi, učitelji, sve češće primjećujemo da učenici ne pročitaju knjige za lektiru, odnosno možda ih izabrane aktivnosti pri obrađivanju ne motiviraju da bi pročitali knjigu, koliko god ona bila zanimljiva.

Klasična metoda obrađivanja lektire, dakle frontalno objašnjenje i metoda razgovora s diskusijom, s provjeravanjem doživljavanja i razumijevanja te aktualizacija sa stvaralačkim pisanjem nakon što učenici pročitaju knjigu u dogovorenom roku, ne postiže željeni učinak i namjenu, a to je da se postupno odgoji dobar čitatelj i da se ne stvori još veći otpor prema čitanju.

Odabir tekstova za obradu na nastavi književnosti prepuštena je učiteljima, koji bi prilikom izbora trebali uvažavati sljedeća mjerila [1]:

- kakvoća tekstova (uvažavaju se nacionalno važne nagrade za omladinsku književnost i stručno vjerodostojni popisi tekstova, npr. popisi preporučenih djela Pionirskoga centra za omladinsku književnost i knjižničarstvo);
- raznolikost izabranih djela s obzirom na rod, vrstu i sadržaj (poezija, proza, dramatika); različite (također problemske) teme povezane s razvijanjem osobnog identiteta i socijalne, kulturne i međukulturne mogućnosti;
- primjerenost tekstova za čitalačko-razvojni stupanj učenika i učenica;
- individualne razlike između učenika i učenica (odabir lakših i zahtjevnijih tekstova s obzirom na čitalačke sposobnosti učenika i učenica).

3. Obradivanje zbirke crtica Đurđice Lovra Kuhara – Prežihovog Voranca

Život i djelo Lovra Kuhara – Prežihovog Voranca učenici kao obaveznog autora u 7. razredu upoznaju čitajući njegovu zbirku crtica Đurđice. Zbirku 11 crtica, koja je objavljena 1949. godine, autor je posvetio svojoj majci. Sve crtice osim dviju (Viša matematika i Nagrada) govore o piščevu djetinjstvu, njegovim doživljajima i osjećajima tijekom pojedinačnih događaja.

Iako je riječ o tekstovima iz razdoblja socijalnoga realizma (1930. – 1941.), to iz gledišta vremenske i povijesne udaljenosti za učenike ipak znači zahtjevnije čitanje, a za učitelja istovremeno priliku da promišljenim obrađivanjem približi i aktualizira motive pojedinačnih crtica.

Vorančeve Đurđice spadaju među najvažnija djela slovenske omladinske književnosti. Čitatelj kroz opisane kratke događaje iz piščeva djetinjstva upoznaje svijet u kojem je njegov vršnjak prije dobrih 80 godina doživljavao trenutke očekivanja, nade, ljubavi, prijateljstva, poštovanja, a istovremeno je to i svijet u koji se prikradu razočaranje, prijevara, sumnja. Sve ono što poznajemo i danas, zbliži nas s autorovim svijetom, a istovremeno poveže i učenike i učitelja u razgovoru o poruci crtica, koje samo naizgled nemaju ništa zajedničko sa suvremenim svijetom.

Iskustvo iz prethodnih godina pokazuje da mnogo učenika ne pročita zbirku, zanimanje za čitanje drastično opada, pa su posljedično čitalačka i književna kultura niske.

Česti odgovori na pitanje zašto nisu pročitali knjigu jesu sljedeći: autor upotrebljava zahtjevan jezik, mnogo je detaljnih opisa događaja i autorovog doživljavanja, sadržaj nije zanimljiv jer govori o prošlosti.

Pojavilo se pitanje kako pomagati učenicima pri razumijevanju književnoga djela u kojem se prepliću motivi koji današnjem čitatelju nisu bliski – to su motivi povezanosti i sraslosti s domaćim krajem, motivi siromaštva i ljubavi prema materinskome jeziku.

Kako bi u ovoj školskoj godini većina učenika pročitala zbirku, upotrijebila sam metodu dugog čitanja. Čitanje pojedinačnih crtica planirala sam s obzirom na opisanu temu, koju smo zatim aktualizirali aktivnostima na satovima razredne zajednice, na kulturnom danu i naravno u okviru nastave slovenskoga jezika. Većinu čitanja učenici su obavili u školi samostalno, a neke sam im crtice i ja pročitala.

Središnju i najpoznatiju crticu, u kojoj je autor u prvi plan smjestio lik majke, skromne i radišne žene, obrađivali smo u ožujku, u kojem obilježavamo dva važna praznika namijenjena ženama: 8. ožujka (Dan žena) i 25. ožujka (Majčin dan). Na satovima slovenskoga jezika pročitali smo tekst, obavili analizu, a zatim na satu razredne zajednice istraživali značenje ta dva praznika i izradili čestitku za Majčin dan.

Prije obrađivanja crtica Prebijeni malik i Lijevi džep učenici su u siječnju na satovima razredne zajednice i satovima državlanskoga i domovinskoga odgoja te etike (u nastavku DDE) razmišljali o značenju prijateljstva. Nastavni plan i program za DDE u sadržajnome sklopu Pojedinaac, zajednice, država navodi da učenici razviju sposobnost proučavanja razlika u zajednici i među zajednicama. Upoznaju i usvoje strategije i postupke koji omogućuju sudjelovanje i mirno rješavanje konflikata te kako nastaju predodžbe o drugima i drukčijima. Učenici su u manjim skupinama predstavljali svoja mišljenja uz pripremljene ishodišne točke:

- Što je pravo prijateljstvo i što ti znači?
- Opiši svojeg prijatelja (vanjstinu i značaj) i kako se manifestira vaše prijateljstvo.
- Opiši događaj (čin ili trenutak) kad si se najbolje iskazao kao prijatelj.
- Opiši razočarenje koje si doživio zbog prijateljevog ili prijateljičinog ponašanja prema tebi/drugima.
- Opiši pogođenog (sebe/nekog drugog) u trenutku događaja (njegove kretnje, promjene na licu, u glasu).
- Kako je događaj završio? Trajnom zamjerkom? Isprikom? Opraštanjem? Nekako drukčije?
- U razredu se razvila prepirka zbog zamjerki, potpirivanja, nadimaka. Opiši tijekom (uzrok, mirenje, posljedice). Označi pojedinačne svađalice.
- Napiši nekoliko ljubaznih, zanimljivih riječi/nadimaka za svoje kolege iz razreda kojima ćeš ih obradovati.

Na kraju projektnoga mjeseca na temu prijateljstva slijedilo je čitanje crtice u kojoj su učenici motiv međuvršnjačkoga nasilja upoznali i kroz središnji lik siročeta Cencija, kojeg su svakodnevno ismijavali njegovi vršnjaci. Učenici su svoja razmišljanja lakše izražavali upravo zbog već izvedenih međupredmetnih aktivnosti. Slijedilo je i pismeno reproduciranje, u kojem su kao pripovjedači u prvome licu u obliku dnevnika zapisa predstavili događaj iz crtice.

U godišnjem planu aktiva za 7. razred planirali smo i dan aktivnosti na temu uskrasnih običaja i tradicija, u okviru kojeg su učenici upoznali običaje i tradicije Cvjetne nedjelje i Velikog tjedna te predmete koji su povezani s blagdanom. U različitim tehnikama bojali su uskrasna jaja, naučili su izraditi cvijeće od krep papira, napravili su snop. Prije izvedbe tog dana aktivnosti učenici su pročitali crticu Tri pisanice, u kojoj autor prikaže svoje doživljavanje siromaštva kroz motive tog vjerskog blagdana.

Prema nastavnome planu i programu za slovenski jezik učenici sva tri odgojno-obrazovna razdoblja razvijaju jezičnu, nacionalnu i državljansku svijest. Svijest o značenju materinskoga jezika u različitim povijesnim razdobljima učeniku možemo približiti i čitanjem crtica Dobro jutro i Prvo pismo. Ove sam godine pri obradi djela polazila prije svega sa stajališta da je slovenski jezik mnogim učenicima u razredu drugi jezik. Učenici su kao potomci doseljenika uspoređivali svoj jezični položaj s autorovim iskustvom u vezi zabrane uporabe materinskoga jezika.

Jedan je od glavnih zadataka u školi i poticanje čitanja i širenja značenja kulture u našim životima, zbog čega smo u svibnju izveli kulturni maraton. U projektnome tjednu učenici vježbaju krasopis, sudjeluju na završnoj priredbi čitatelja za čitalačku značku, pripremi se i izložba likovnih radova i izvede se koncert pjevačkih zborova. Posljednja

crtica iz zbirke koju smo zajedno obrađivali na danu aktivnosti bila je Heljdino strnište, koja uz slikovite opise prirode kroz dječje oči upozna mlade čitatelje i s teškim životom autorove obitelji, koji otkriva tadašnju društvenu situaciju – prvi svjetski rat, seosko-radnička problematika, Koruška prije plebiscita i nakon njega.

Nakon sadržajne analize teksta učenici su izabran odlomak iz crtice prepisali i svojim prijepisima natjecali su se za nagrade koje su primili oni učenici čiji je prijepis bio estetski najljepši.

Ostale crtice učenici su pročitali na satovima slovenskoga jezika, napisali su o njima kratak sadržaj i dijelili svoje mišljenje o pročitanome s kolegama iz razreda. Njihove sam zapise opisno vrednovala, svakom učeniku dala sam povratnu informaciju o gramatičkoj i pravopisnoj prikladnosti. Česte pogreške zatim sam upotrijebila pri pripremi provjere znanja jezičnih sadržaja, npr. pravilnog pisanja riječi, velikog i malog početnog slova, uporabi interpunkcije... Učenici su u svojim tekstovima i tekstovima kolega iz razreda prepoznavali pravopisne i gramatičke pogreške, popravili ih i obrazložili svoje popravke, a prema potrebi uvježbavali su i uporabu pravopisnih pomagala u književnome i elektroničkome obliku.

Za završetak lektire učenici su pripremili plakate s najvažnijim dojmovima iz pojedinačnih crtica i upoznali se sa životom i djelom pisca Lovra Kuhara.

4. Zaključak

Pri obrađivanju obavezne lektire s učenicima sam postigla sve postavljene ciljeve. Ciljeve doživljavanja, razumijevanja i vrednovanja teksta, zapažanja i prosuđivanja ponašanja i mišljenja književnih osoba postigli smo pomoću metode dugoga čitanja i međupredmetno osmišljenim aktivnostima, na kojima su se učenici uživali u lik ismijavanog djeteta, u povijesno udaljeno vrijeme koje je obilježeno teškim životom seljaka i radnika, a upoznat će i vezanost i ljubav koruških ljudi prema zemlji i materinskome jeziku.

Zbirku 11 crtica koruškoga pisca Prežihovog Voranca kao obaveznu lektiru pročitali su svi učenici. Sviđalo im se da su tekstove, koje najprije nisu najbolje razumjeli, čitali u školi i da su prilikom obrađivanja upotrijebljeni različiti pristupi koji su im omogućavali aktivno sudjelovanje, a oduševilo ih je i međupredmetno uključivanje čitanja obaveznih tekstova u aktivnosti satova razredne zajednice, satova domovinskog i državlanskog odgoja te etike, a čitanje crtica bilo je još planirano i u sklopu dana aktivnosti i projektnoga tjedna u okviru kulturnoga maratona.

Učenici su razvijali i jezične te stilske sposobnosti dok su stvarali različite pismene radove i istovremeno su brinuli o čitljivosti i estetičnosti svoga rukopisa.

5. Literatura

- [1.] Nastavni plan i program za slovenski jezik. Preuzeto 26. 5. 2021. s internetske stranice https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf.
- [2.] Nastavni plan i program za državljanski i domovinski odgoj te etiku. Preuzeto 26. 5. 2021. s internetske stranice https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_DDE_OS.pdf.
- [3.] Krakar Vogel, B. (2020). Didaktika književnosti pri pouku slovenščine. Ljubljana: Rokus Klett.
- [4.] Hribar Pavli, B. (2018). Razvijanje bralne zmožnosti pri domačem branju in bralni znački v 1. in 2. vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole (magistarski rad). Ljubljana: [Hribar Pavli B.]. Preuzeto 20. 5. 2021. s <http://pefprints.pef.uni-lj.si/4982/>.
- [5.] Prežihov, V. (2011). Solzice. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- [6.] Krakar Vogel, B. (2004). Poglavlja iz didaktike književnosti. Ljubljana: DZS.